

MESTER

MAGASINET OM GODT HÅNDVÆRK

TJENEREN FORMIDLER

oplevelsen

LÆS MERE PÅ SIDE 16

MESTER udgives af Håndværkerforeningen København

Håndværkerforeningen København er en tværfaglig medlemsorganisation for selvstændige og ejerledere og har 1.900 medlemmer. Herudover er der tilsluttet 37 laug og brancheorganisationer. Læs mere om medlemskabet, foreningen og bestyrelsen på hfk.dk/om-os

MESTER udkommer 5 gange om året og sendes gratis til alle medlemmer af foreningen samt udvalgte virksomheder og brancheorganisationer

Er du interesseret i at modtage MESTER, så kan du tegne et gratis abonnement på hfk.dk/magasinet-mester

MESTER udgives med støtte fra Fonden Alderstrøst, der blandt andet yder støtte til fremme af godt håndværk

MESTER: 6. årgang nr. 29 februar 2024
Næste udgave udkommer april 2024
ISSN: 2596-7118
ISSN online: 2596-7126

Udgives af: Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn
Dronningens Tværgade 2A
1302 København K
www.hfk.dk

Ansvarshavende: Christoffer Susé, csu@hfk.dk

Redaktion: Jakob Bo Andersen, jakob@hfk.dk
Peter Djurup, peter@djurup.com
saunte.io - tommy@saunte.dk

Design/AD: saunte.io - tommy@saunte.dk

Fotograf: Ricky John Molloy, mail@rickymolloy.com
Rie Neuchs, mail@rieneuchs.dk
Paul Skovbakke, info@paulskovbakke.dk

Korrektur: Søren Norby

Annoncesalg: Christoffer Susé, csu@hfk.dk

Tryk: REDHILL
Tilsluttet: Danske Medier
Kontrolleret oplag: 3.576

Godt håndværk og dygtige håndværkere er en forudsætning for mange af de ting, som vi tager for givet hver dag; strøm i kontakten, vand i hanen, bagerens lækre brød og kager, det smukke smykke fra guldsmeden, eller frisøren, der klarer frisuren.

Derfor sætter magasinet MESTER fokus på håndværket, håndværkeren og produkterne, og vi taler om de forudsætninger, der skal til for at skabe godt håndværk.

Velkommen til, og god fornøjelse.

**HÅNDVÆRKER
FORENINGEN
KBH**

HUSK at du kan finde artikler fra tidligere udgaver af magasinet MESTER på Håndværkerforeningens hjemmeside.

Kig ind på hfk.dk/magasinet-mester eller scan qr-koden

Det er lys i horisonten

Lønforskellen mellem håndværkere og folk med en lang videregående uddannelse bliver mindre og mindre. Det viser en ny opgørelse fra Kraka.

Ja, faktisk tjener 58 procent af de faglærte det samme som en akademiker.

Det er en stigning på 13 procentpoint de seneste 25 år. Fra 45 procent i 1995 til 58 procent i 2021. Tallene er selvfølgelig gennemsnitstal, og i nogle håndværksfag er den andel der tjener det samme som en akademiker langt større.

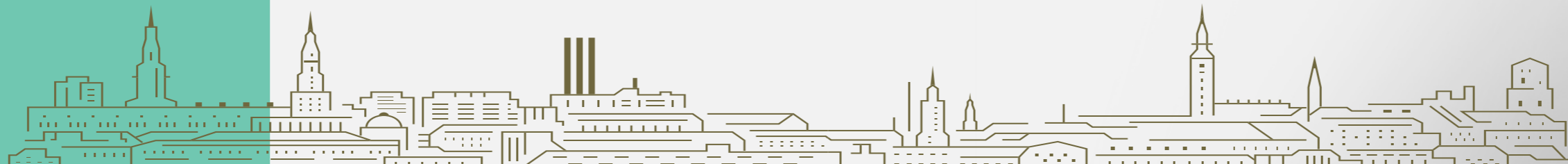
Jeg er rigtig glad for den opgørelse. For desværre kæmper vi jo stadig med en opfattelse af at man tjener meget mere som akademiker end som håndværker.

Det kan vi nu se sort på hvidt er helt forkert – og det skal vi selvfølgelig have fortalt de unge og deres forældre. For vi ved at løn betyder noget for de unges valg af uddannelse.

PER VANGEKJÆR
FORMAND

I mine øjne er tendensen også et udtryk for at der er sket en udvikling i den værdi som samfundet og forbrugerne tillægger håndværkerens arbejde. Både derhjemme i privaten, når der skal bygges om eller opsættes en ladestander til elbilen, men måske især på det store plan hvor vi skal have omstillet samfundet i en grøn retning. For uanset hvad, så kommer vi ikke udenom at det er os i håndværksfagene der kan gå forrest når det handler om grøn omstilling.

Husk på - vi er ikke en del af problemet, men en del af løsningen!

16

TJENEREN FORMIDLER OPLEVELSEN

Når du går på restaurant, er den første du møder tjeneren. Det er den person der skal sørge for at du får en god oplevelse. Mød Christian Aarø som er uddannet tjener, sommelier og kok og bl.a. driver Restaurant AOC.

Early Warning

30

FÅ HJÆLP TIL AT REDDE DIN VIRKSOMHED

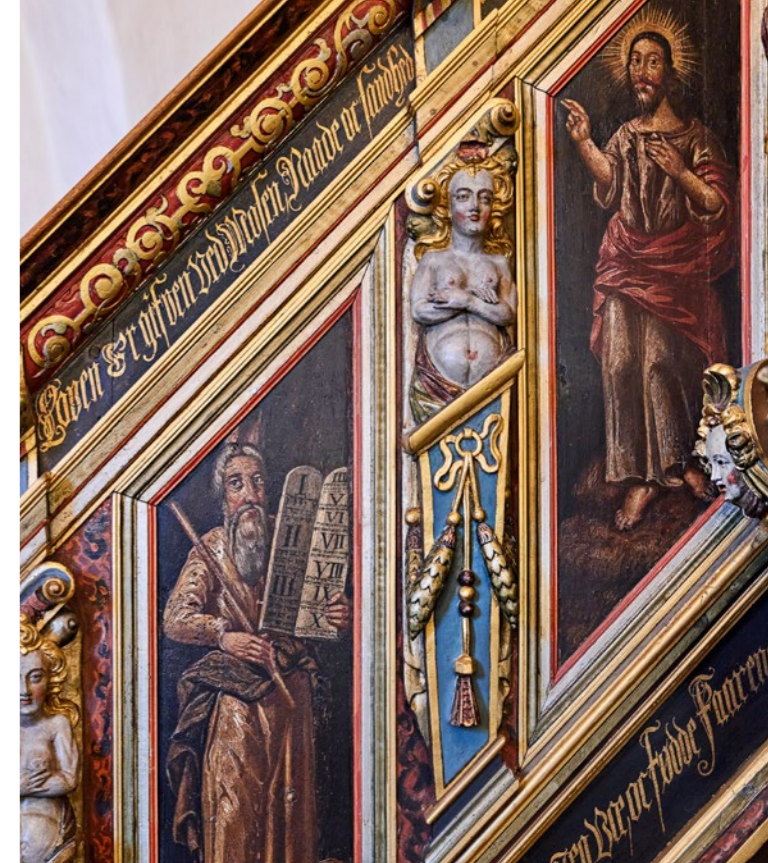
Hvis banken er i haserne på dig, skatten skal betales, likviditeten er væk, så er der hjælp at hente.

34

ROBOTTERNE KOMMER - ELLER GØR DE?

Kunstig intelligens, eller AI, er på de flestes læber i øjeblikket. Men hvad er AI, og hvad betyder AI for håndværksfagene? Vi har spurgt Peter Svarre, der har skrevet flere bøger om kunstig intelligens og robotter.

42

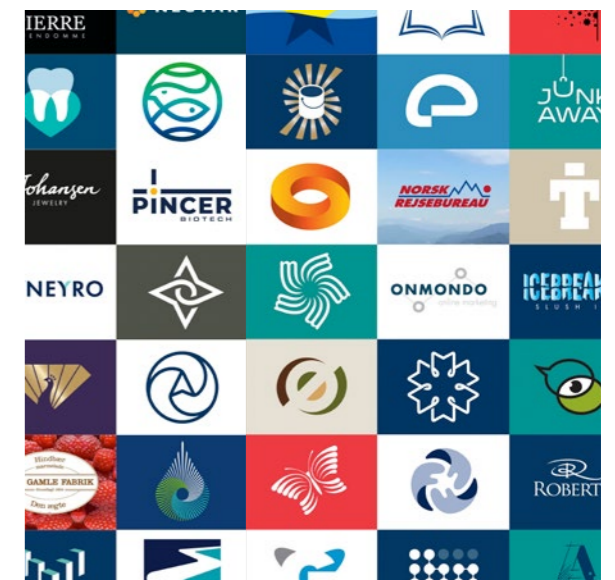
500 ÅR MED FARVER

Danske kirker har gennem tiden været langt mere farverige end de er i dag.

38

LOGODESIGNERENS VÆRKSTED

Tag med i værkstedet, hvor vi kigger på, hvad der gør et godt logo.

6

BILLEDSKÆREREN FRA KØGE

Mød Claus Englund Pedersen, der er en af Danmarks få udøvende billedskærere.

Billedskæreren fra Køge

Billedskærerfaget havde sin storhedstid i Danmark omkring 1500-tallet hvor der var stort bud efter håndværkere der kunne fremstille altertavler, dragkister, skabe og møbler og andet udstyr til kirker, herregårde og godser. I dag er der kun mellem fem og ti billedskærværksteder tilbage i Danmark. Et af dem drives af Claus Englund Pedersen.

Billedskærer Claus Englund Pedersen tager imod på værkstedet i Køge. Det 200 m² store gamle bådebyggerværksted ligger i baghaven til Claus' egen bolig i centrum af byen. Kaffen står klar på kontoret, og der er stillet små chokolader frem.

Men kaffen må vente lidt endnu, for værkstedet trækker i den nysgerrige reporter. Duften af træet, værktøjet og de mange træfigurer og -skulpturer der står overalt, skal lige kigges på og røres ved.

Claus er, som nævnt, en af de ganske få aktivt udøvende billedskærere i Danmark. Han er 6. generation i virksomheden der siden sin start i 1845 har arbejdet med restaurering og snedkerkonservering. I 2005 overtog han virksomheden efter sin far, Henning Pedersen, der netop er fyldt 83 år. Alderen har dog ikke stoppet Henning der stadig går på arbejde hver eneste dag, og selvfølgelig også er på værkstedet i dag.

Næstved Madonnaen

Lige nu er Claus i gang med et stort projekt der går ud på at skære en kopi af en 130 cm høj madonnafigur til Fyrendal Kirke på Vestsjælland. Den originale skulptur er fra omkring år 1300 og står på Næstved Museum. Selvom den er særdeles velbevaret, kan den ikke tåle at stå i kirken, og derfor har Claus fået til opgave at nyskære en kopi.

"Jeg synes at det er fantastisk at tænke på at der for 750 år siden var en person der fik til opgave at skære den her madonnafigur. Han har udvalgt sig et træ, fældet det og ladet træet tørre langsomt, for så at skære den her figur der stadig er så velbevaret så mange år senere," siger Claus.

Madonnafiguren fra Fyrendal Kirke har faktisk givet navn til den billedskærer der skabte figuren. Nemlig Næstved Madonna-mesteren. 16 værker fra kirker i Næstved og omegn kan henføres til mesteren, og derfor er det sandsynligt at mesterens værksted har ligget i Næstved. Det skriver fhv. direktør for Næstved Museum Palle Birk Hansen i udgivelsen "Liv og Levn".

Og i det hele taget har der i fordums tid været et meget højt niveau for billedskærerearbejde i Næstved. Blandt andet har billedskæreren Abel Schrøder den yngre haft værksted i byen, og generelt kan man i kirkerne i Næstved og omegn se nogle utroligt flotte og velbevarede billedskærerarbejder af høj kvalitet. Det fortæller Julie Kofod Hansen der er samlingsansvarlig ved Museum Sydøstdanmark, det tidligere Næstved Museum.

"Vi har mange flotte genstande der er bevaret i vores samling, og rundt om i flere af de lokale kirker kan man blandt andet se altertavler af utrolig høj kvalitet. Vi ved at Abel Schrøder den yngre har haft værksted i byen, og som det ofte er, så tiltrækker dygtige håndværkere andre dygtige folk. Så der er også flere unavngivne billedskærere der har fungeret i Næstved og omegn," fortæller Julie Kofod Hansen.

Og netop Næstved Madonna-mesteren signerede ikke sine værker, og derfor kender forskerne ikke hans navn. I stedet er han navngivet efter en af sine fineste figurer som altså er den Claus i øjeblikket arbejder på at nyskære en kopi af.

"Det er en kæmpe opgave, og det kræver en enorm faglig viden. Både teknisk, hvor især det at arbejde med en tredimensionel figur er noget der kræver dygtighed og erfaring. Men det kræver også stor viden om den konkrete stilperiode, og den - ja - stil og teknik og udsmykningsmetode der gjorde sig gældende her," fortæller Claus og fortsætter:

"Det er ikke første gang jeg har sådan en opgave, men at nyskære en senromansk madonnafigur i den størrelse er ikke hverdagskost. Det er en opgave som man måske får mulighed for en eller to gange i sin karriere."

Krævende tredimensionelt arbejde

I forbindelse med projektet er den originale træfigur blevet 3D-scannet, og efterfølgende er figuren blevet 3D-printet i plastik. Plastikudgaven danner nu grundlag for Claus' nyskårede kopi.

"Det er virkelig krævende at arbejde tredimensionelt fordi man skal kunne se det man gør fra flere vinkler på én gang. Det kræver stor viden og uddannelse om anatomi, perspektiv og matematik at få figuren til at se realistisk ud," siger Claus.

Når Claus går i gang med en opgave, starter han helt bogstaveligt med en firkantet blok. Som det første tegner han omridset af figuren todimensionelt på blokkens overside med en blyant, så han ved hvor han skal starte med at skære til. Men meget hurtigt tager han sit punkteringsapparat i brug. Det er et værktøj som også bruges hos fx stenhuggeren, billedhuggeren og stukkatøren. Med punkteringsapparatet udmåler Claus et punkt på den originale figur hvorefter han låser den lange tynde målepind fast. Herefter flytter han hele apparatet over til kopien, så han kan se hvor han præcis skal skære.

På den måde kan Claus måle den nøjagtige overflade på den originale figur og forme den nyskårede kopi – ét punkt ad gangen. Metoden giver Claus mulighed for at skære en præcis kopi hvor selv de mindste ujævnheder i overfladen kommer med. Processen gentages hundredvis, måske endda tusindvis, af gange i løbet af en opgave som nyskæring af madonnafiguren, og derfor er det selvsagt et tidskrævende arbejde.

Claus bruger sit punkteringsapparat til at udmåle et punkt på den originale figur, hvorefter han låser den tynde målpind fast, og flytter apparatet til kopien.

Løvefigur på hejsebom

I tilfældet med madonnaen er den så velbevaret at Claus ikke selv skal fortolke manglende dele. Men det er bestemt ikke altid tilfældet.

Som fx i den næste store opgave som venter på værkstedet. Her skal Claus nyskære en hejsebom til et gammelt hus i indre København.

I den ende af den originale hejsebom der hænger ud fra bygningen, er der skåret en løvefigur med hoved hvor tovværket glider ud ad munden på figuren. Det skal Claus genskabe i den nye hejsebom. Den originale figur er dog så medtaget, og flere dele er forvitret væk, så der vil være behov for at Claus selv fortolker dele af figuren.

"Det er også en stor opgave fordi den originale figur er så medtaget som den er. Heldigvis er den ene side i bedre stand end den

anden, så den vil være udgangspunktet. Og så vil jeg spejlvende den på den anden side," fortæller Claus.

Hejsebommen skal hugges i en tre meter lang egetræskævla som Claus har udvalgt specielt til denne opgave.

"Den her hejsebom skal holde mindst 100 år, så træskævlaen skal være helt perfekt. Uden knaster eller revner," fortæller Claus.

Kævlaen står allerede klar på værkstedet hvor den har fået en omgang voks mens den venter på at madonnafiguren bliver færdig.

Alt skæres i hånden

På værkstedet i Køge sværger Claus til at alt skærearbejdet skal foregå i hånden.

"For mig som håndværker er det enormt tilfredsstillende at skære tingene i hånden. Men det færdige produkt bliver også meget bedre når det er skåret i hånden. Derfor laver jeg selv alt fra bunden. Derudover findes der ikke rigtig nogen maskiner der kan fræse tredimensionelt i træ til et helt færdigt produkt," siger Claus

Claus måler på den originale hejsebom, som engang har forestillet et løvehoved

Spørger man Claus, om han ser sig selv som kunstner eller håndværker, så svarer han at det er op til den enkelte at vurdere.

"De fleste kan lære træskærerarbejde til et vist niveau, og hvis du har noget talent kan du selvfølgelig komme til et lidt højere niveau. Men talent er ikke nok i sig selv – det skal dyrkes og udvikles. Det kræver fornemmelse, erfaring og uddannelse, og at du arbejder med det bagefter. Og så er det at forskellen mellem håndværk og kunst begynder at vise sig," siger Claus.

Uddannet i Østrig

Claus gik i lære i familievirksomheden i 1988 og blev udlært som møbelsnedker og møbelkonservator i 1991. Efterhånden handlede flere og flere af opgaverne på værkstedet om rekonstruktion og komplettering af kirkeinventar, så i 1996 rejste Claus til Østrig hvor han uddannede sig til holzbildhauer, eller billedskærer som det hedder på dansk.

"Jeg fik lyst til selv at prøve at skabe nogle af de ting som vi fik ind på værkstedet. Derfor uddannede jeg mig. I mine yngre år havde jeg en masse energi, så jeg skabte selv en masse figurer og skulpturer som jeg udstillede," fortæller Claus mens han viser rundt i den enorme mængde af egne værker som han naturligvis har gemt.

Uddannelsen tog tre år og er ganske udbredt i Østrig, det sydlige Tyskland og Frankrig.

"Der er en enorm katolsk indflydelse i de områder, og de har en helt anden tradition for udsmykning af kirker, bygninger og private huse. Derfor er der mange flere af den type opgaver, men der er også næsten for mange værksteder om buddet," fortæller Claus.

Det kræver erfaring og masser af træning at blive en dygtig billedskærer.

Claus har gennem tiden skabt et væld af figurer og skulpturer. På værkstedet har han indrettet et rum, hvor han har gemt mange af dem.

Claus 'rockstjerne' Berg

Jeg spørger Claus om der er nogle 'rockstjerne-billedskærere' inden for faget som han er inspireret af?

Han nævner den tysk-danske billedskærer Claus Berg (ca. 1475-1535) der blev inviteret til Odense i starten af 1500-tallet af dronning Christine som var gift med kong Hans. Claus Berg var født i Lübeck hvor han havde etableret sig med et billedskærer-værksted.

I Odense formåede Claus Berg og hans svende at opbygge et af Nordeuropas mest betydningsfulde billedskærer-, billedhugger- og malerværksteder, og de udførte altertavler og krucifikser m.m. til en lang række danske kirker.

På bestilling af dronning Christine udførte Claus Berg sit hovedværk: Den mægtige tredelte alter-

tavle "Kristi Lidelseshistorie" som i dag kan ses i Sankt Knuds Kirke der er domkirke i Odense. Berg udførte også andre store værker, blandt andet i Sorø Klosterkirke hvor et otte meter højt krucifiks hænger over korgitteret i midterskibet.

Claus Englund har selv udført en del konserveringsarbejde i netop Sorø Klosterkirke, og viser begejstret billeder på telefonen af det fantastiske flotte korgitter, prædikestol, og Claus Bergs krucifiks der takket være hans arbejde nu igen fremstår som nyt.

Har bygget kirke i Grønland

Blandt de mange opgaver som Claus og hans far har udført sammen, står rekonstruktionen af inventar til en genopført kirke i nærheden af Upernavik i det nordøstlige Grønland, efter at den gamle kirke var brændt ned, som en særlig opgave.

"Vi havde kun nogle fotos af den gamle kirke at arbejde ud fra. Men vi byggede alt inventaret her på værkstedet og pakkede det ned i seks store containere, der blev sejlet til Grønland. Senere tog vi selv derop for at montere det og udførte udsmykningsarbejde på stedet. Af forskellige

årsager blev arbejdet forsinket, så de to uger vi regnede med at være der blev til fire. Det var meget specielt, men en kæmpe oplevelse," fortæller både Claus og Henning.

Har man først prøvet det, vil man ikke andet

Claus har arbejdet sammen med sin far i 35 år, og de nyder stadig hinandens selskab.

"Det har været fantastisk at arbejde sammen i alle årene. Jeg blev jo fascineret af at arbejde med træ pga. af ham. Som barn var jeg på værkstedet så meget jeg kunne, og jeg kan huske at komme ind og bare tænke wauw når jeg så nogle af de ting min far lavede. Jeg var stolt af ham, og det gjorde at jeg også fik lyst til at gå den vej," fortæller Claus.

Med generationsskiftet i 2005 blev Claus 6. generation i virksomheden.

"Det gør mig selvfølgelig stolt at være med til at føre virksomheden og dens historie videre," siger Claus der elsker friheden i at være selvstændig.

Det kan nogle gange være svært for andre helt at forstå hvad det betyder, men som Claus formulerer det: Hvis du først har prøvet det, vil du ikke andet.

For Claus handler det meget om at kunne dyrke sin passion uhindret, og fx gå ud på værkstedet kl. 22 om aftenen og arbejde den halve nat på en figur, fordi man bare ikke kan lade være.

"Mit arbejde er udfordrende og spændende hele tiden. Det er både min store passion og interesse," slutter Claus Englund Pedersen.

Claus har mellem 500 og 600 billedskærerejern i alt. Nogle af dem er ens, men mange af dem er slebet specielt til specielle opgaver.

Den originale Fyrendal madonna, som den ser ud i virkeligheden. Her et billede fra Næstved Museum.

Fyrendal-madonnaen er på vej hjem

Som allerede beskrevet er Fyrendal-madonnaen ca. 700 år gammel. Den blev bestilt og skåret til Fyrendal Kirke der hører under herregården Fyrendal ved den hedengangne landsby Vindinge på Vestsjælland.

Det er dog omkring 100 år siden skulpturen sidst har stået i kirken. Så da Mette Martens Deichmann, der bor på Fyrendal Gods, læste om skulpturen, blev hun nysgerrig efter at finde ud af hvad der var sket med madonna-figuren.

"Jeg sad en aften og googledede om godsets og kirkens historie, og dér faldt jeg over en side der skrev om madonnaen. Og så tænkte jeg: 'Jamen den står jo ikke i kirken. Gad vide hvor den er henne!' Så det satte jeg mig for at undersøge," fortæller Mette Deichmann.

Mette fandt hurtigt ud af at skulpturen var hos Næstved Museum, så hun kontaktede museet og spurgte om det kunne lade sig gøre at få udleveret skulpturen til kirken.

"Museet skrev tilbage at det sådan set sagtens kunne lade sig gøre, men at det blandt

andet ville kræve at skulpturen skulle stå i en klimastyret boks. Så jeg begyndte at søge fonde og finansiering, så vi kunne få råd til det," forklarer Mette.

A.P. Møller Fonden donerede hurtigt et gavmildt beløb til projektet, men desværre var der ikke bid hos andre fonde, så plan A blev skrinlagt. I stedet formede en plan B sig i hovedet på Mette.

"Vi besluttede at undersøge muligheden for at få skåret en kopi af skulpturen til at sætte op i kirken i stedet for originalen. Og dér kommer Claus Englund heldigvis ind i billedet," fortæller Mette.

Som man kan læse her i MESTER er Claus Englund i gang med at skære en ny kopi af Fyrendal-madonnaen. Skulpturen skal indsættes i kirken i foråret 2024 – syv år efter at Mette Deichmann første gang læste om skulpturen.

"Jeg har fundet et helt fantastisk sted i en vinduesniche i kirkens søndre korsarm. Der kommer hun fuldstændigt til sin ret, som ene kvinde blandt 18 mandlige figurer," fortæller Mette.

Så endelig kommer den hjem!

TJENEREN FORMIDLER

oplevelsen

Når du går på restaurant, er den første du møder tjeneren.

Det er den person der skal sørge for at du får en god oplevelse, og det kræver stor viden og indsigt, samtidig med at man skal kunne leve sig ind i hvad ens gæster ønsker for en aften. Mød Christian Aarø som er uddannet tjener, sommelier og kok og bl.a. driver Restaurant AOC.

Christian Aarø kunne godt lide at lave mad tidligt i livet, så godt at han gik i kokkelære i 1989. Men han ville også gerne kunne de andre dele af restaurationsfaget hvis han en dag skulle have en kro. Derfor gik han, efter kokkeuddannelsen, i tjenerlære på Restaurant Kanalen på Christianshavn, og bagefter gik turen to år til Frankrig hvor han arbejdede som tjener, blandt andet i Paris.

TEKST PETER DJURUP
FOTO RICKY JOHN MOLLOY

Tjenerfaget og Frankrig var en god vej til at blive klogere på vin.

"Efter kokkeuddannelsen syntes jeg at det var en god ide at tage tjeneruddannelsen også. Jeg syntes det var spændende at betjene gæsterne og give dem en oplevelse. Jeg havde nogle venner der var vininteresserede, og tjenerfaget var en god vej til samtidig at blive klogere på vin. Derfor tog jeg til Frankrig for at blive tjener dernede," siger Christian Aarø.

Kæft, trit og anerkendelse

Dengang var der mange kokke der søgte til Frankrig som, sammen med Italien, gav inspiration til de danske restauranter på det tidspunkt. Det var til gengæld ikke så almindeligt at også tjenerne søgte mod Frankrig som Christian gjorde.

"Dengang havde vi ikke fået vores egen madidentitet i Danmark endnu, så kokkene søgte mod de lande hvor meget af den inspiration de brugte kom fra, og det var samme grund der fik mig til at tage af sted," siger Christian Aarø.

I Frankrig var der en anden respekt om tjenerfaget dengang. Men der var også en hårdere tone og arbejdsform end der er i den danske restaurationsbranche i dag.

"Man var Des med hinanden dengang i Frankrig, og du var absolut ikke på fornavn med chefen. Der var kæft, trit og retning og meget lange arbejdsdage, og hvis kokkeleven ikke gjorde det han skulle, fik han

tæsk. Det var en hård tid, men jeg lærte meget og blev aldrig straffet for at gøre noget forkert. Du mødte tidligt og gik sent hjem og arbejdede generelt til du var færdig. Men tjenerfaget var anerkendt som en vigtig del af restauranten, på en helt anden måde end det var i Danmark," siger Christian Aarø.

Drømmen om stjerner og Christianshavn

Det blev både til en tid i Paris og i det franske sommerland, men efter to år i Frankrig vendte han hjem igen og startede med at arbejde som tjener. Samtidig fortsatte Christian sin interesse for vin, fik en plads som sommelier og begyndte at studere vinen for alvor. Det udviklede sig, og i 1995 blev han medlem af Dansk Sommelier Forening. En forening han siden i flere år har været præsident for.

Kendskab til og indsigt i den vin der bliver serveret i restauranten, er lige så vigtig som viden om maden når man er tjener. Derfor har det altid været en vigtig del af jobbet for Christian og ikke mindst for de tjenere der er ansat på AOC og på de to øvrige restauranter han ejer.

En af Christian Aarøs drømme har altid været at få en Michelinstjerne. Det var målet da han sammen med sin daværende partner Rasmus Grønbech ledte efter et passende sted i København hvor de kunne starte en restaurant. Under deres søgen efter et passende sted fik de en opringning fra Håndværkerforeningen der ville tilbyde dem kælderlokalerne med de smukke, buede hvælvinger i Moltkes Palæ. Det blev stedet for restauranten hvis første navn var Prémisse.

"Vi åbnede her 040904 altså for snart 20 år siden. Den første Michelinstjerne fik vi i 2010 og den næste i 2014. Så vi har haft to stjerner i ni år hvilket vi er stolte af. Det er selvfølgelig altid en drøm at få Michelinstjerner, og også at holde på dem," siger Christian Aarø.

Han åbnede restauranten sammen med kokken Rasmus Grønbech. Siden var Ronny Emborg køkkenchef en periode, og i dag driver Christian Aarø AOC og de to andre restauranter, Trio og No. 2, sammen med kokken Søren Selin.

Med No. 2 blev en af Christian Aarøs andre drømme opfyldt. Han havde siden tiden på Restaurant Kanalen gerne villet drive restaurant på Christianshavn hvilket han nu gør med den anden restaurant i virksomheden.

*Næsten lige så meget
forberedelsestid
for en tjener som
for en kok.*

Giver folk en god oplevelse

Tilbage til tjenerfaget hvor der er en helt overordnet opgave for en tjener på en restaurant.

"Tjeneren skal give gæsterne en god oplevelse der gør at gæsterne har lyst til at komme tilbage igen. Det kræver at tjeneren har en bevidsthed om hvad den gode service er. De skal kunne læse gæsterne og fornemme hvilken aften de ønsker sig. Og så skal de vide alt om hvad der er på menuen, både når det gælder maden og drikkevarerne. Helt grundlæggende er det tjenerens opgave at sørge for at gæsterne føler sig godt tilpas," siger Christian Aarø.

For at kunne det, er der mange ting at sætte sig ind i for en tjener, og der er næsten lige så meget forberedelsestid hver dag for en tjener som der er for en kok.

"Som tjener er det din opgave at sørge for at alt i restauranten er sat op smukt og funktionelt. Alt skal være rent og nydeligt, og nemt at gå til når der er travlt i restauranten om aftenen. Det nytter ikke noget hvis tingene står tilfældigt. Dugene skal være strøget, og glas og bestik skal være pudset. Det tager tid at gøre en restaurant klar for åbning, og det er tjenernes opgave. Hvis det tager syv timer for kokkene at forberede dagens menu, tager det måske seks timer for tjenerne at gøre restauranten klar," siger Christian Aarø.

Når restauranten åbner, og kunderne skal betjenes, begynder tjenerens anden vigtige opgave. Nemlig at betjene kunderne og guide dem godt gennem aftenen så alle får en god aften. Og

det er ikke nok at kunne læse menuen op og tage mod bestillinger. For at være tjener på AOC skal man have et indgående kendskab til menuen, råvarerne og drikkevarerne.

"Som tjener her kræver det at du har stor viden om de råvarer vi bruger, hvor de kommer fra og hvordan de er bearbejdet. Du skal kende til varernes historie for at servere dem. Det gælder selvfølgelig også drikkevarer. Vi serverer juice, som vi selv presser, og har et særligt udvalg af te og kaffe, og så skal tjenerne kende historien om vinen og hvorfor den passer til retten. Det kræver at du sætter dig ind i det. Hvis ikke du er forberedt hjemmefra, kan du ikke løfte til de krav vi stiller," siger Christian Aarø.

Menubeskrivelser og smagninger

For at være klædt på til tjenerjobbet, er der en række ting der skal gennemgås på restauranten. Der er daglige briefinger om menuen, menubeskrivelser der skal studeres og ikke mindst vin der skal smages. Som tjener er håndværket i princippet at kunne formidle andres håndværk over for slutkunden. Derfor er det en vigtig position at have. Ikke mindst når man stræber efter at opnå Michelinstjerner på en restaurant.

"Vores tjenerer har som oftest smagt maden og vinen de serverer. Det er vigtigt at de ved præcis hvad de taler om. Vi kører med en fast menu i længere tid ad gangen hvilket er vigtigt både i forhold til kokken og tjenerne. Tidligere skiftede mange restauranter menu dagligt. Det gjorde vi også tilbage i 90'erne, og der fik vi ikke stjerner. Først da vi ændrede det, skete der noget. Jo mere der er tænkt over tingene, helt ned til hvilken ske vi bruger til at servere med og lignende, jo bedre bliver oplevelsen. Og jo mere kokken har øvet sig og lavet retten bedre, jo bedre er resultatet, siger Christian Aarø.

Kokken præsenterer maden

Selv om der er forskel på de tre restauranter Christian Aarø og Søren Selin driver, er der en fællesnævner: Gæsterne skal have en god oplevelse, og tjenerne skal sørge for at der er et

Stor viden om råvarer, historie og bearbejdning.

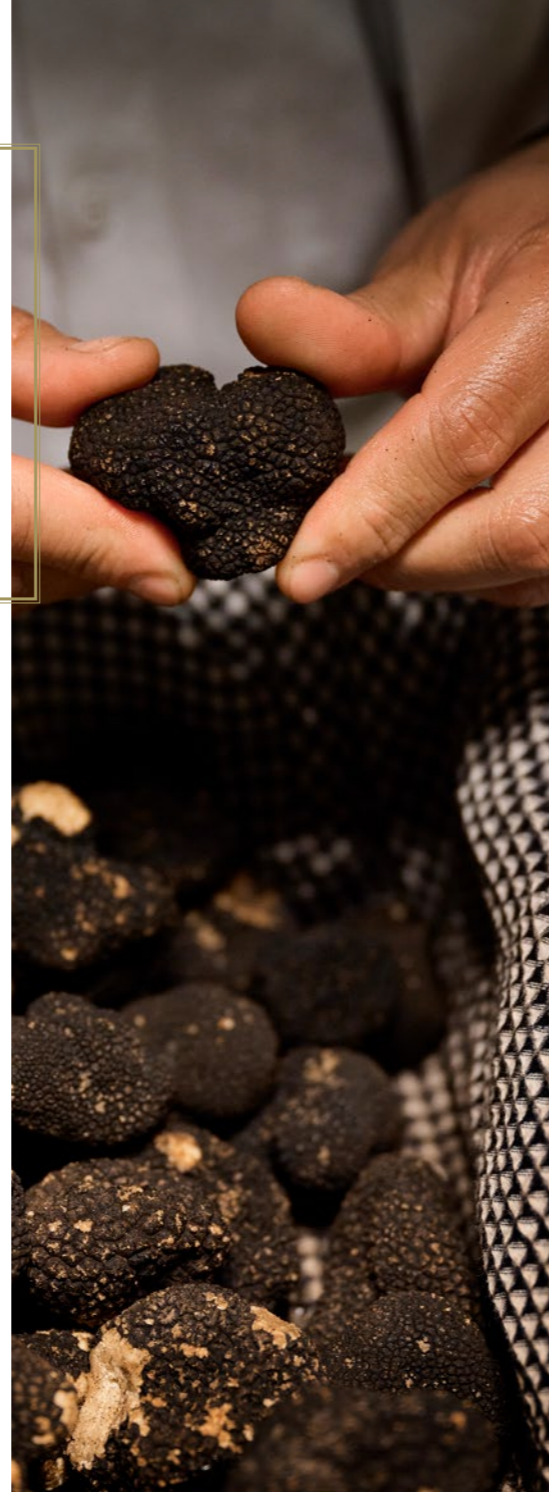
behageligt miljø i restauranten. På AOC foregår serveringerne i tæt samarbejde med den kok der har lavet den mad gæsten har bestilt.

"En del af oplevelsen her er at det er kokken der serverer og præsenterer maden. Der er noget ekstra stolthed i at kokken kommer ud og taler direkte med gæsterne. På den måde får man en ekstra oplevelse og indsigt i hvad der blevet serveret. Det sker selvfølgelig i tæt samarbejde med tjeneren der har ansvaret for bordet. Tjeneren formidler jo normalt en anden persons arbejde, men her har vi bøjet den lidt så kokken er med til at give præsentationen af maden videre til slutbrugeren," siger Christian Aarø.

Tjenerens kundskaber

Der er ikke mange der bliver faguddannede som tjenerer, og det er efter Christians Aarøs mening ærgerligt da det er et fag der mangler gode folk.

"Det er svært at få tjenerer i dag, og det skyldes blandt andet at faget mangler respekt. Men tjeneren i dag, her hos os i AOC, er ikke den gamle tjener der klappede hælene sammen. Den slags tjener er død. Tjeneren er ikke bare en tallerkenta du kan hundse rundt med. Det er vigtigt at der er en ligelig oplevelse for gæster og det

Selv om Christian Aarø gerne så at flere uddannede sig i tjenerfaget, er dedikationen vigtigere for ham end selve papiret på uddannelsen.

"Vi har altid tjenerelver her. Jeg mener at vi har en åbenbar forpligtelse til at videregive vores fag, både når det gælder tjenerer og kokke. Men vi kan ikke få elever nok, så vi er nødt til at tage ikke-uddannede også. Og hvis de er dedikerede og har lyst til at lære, kan vi godt bruge dem. Det er mere den måde de gør det på i mange andre lande, hvor de ikke har en restaurationsskole og en uddannelse, men hvor man lærer jobbet i restauranten," siger Christian Aarø.

Han mener at tjenerfaget er et uddøende fag. Hans bud er at kun omkring fem procent af tjenerne i branchen er uddannede, mens 35 procent er studerende, og 60 procent er fra udlandet. Christian Aarø gør opmærksom på at det ikke er officielle tal, men hans eget bud på fordelingen.

"Det virker ikke som om det er moderne at servicere andre i dag. Som mennesker ønsker vi til gengæld at modtage service. Den udvikling er restaurationsbranchens værste fjende. Vi har fået en generation hvor størstedelen ikke vil give, men modtage. Vi har unge der har tjenerjobbet som fritidsjob, og som er superdygtige, men det er jo ikke tjenerfaget de vil have som job i længden. Til gengæld er de meget dedikerede, og jeg er sikker på at de bliver gode til den branche de måtte vælge senere."

Bedre end sit rygte

Christian Aarø slår et slag for restaurationsbranchen som arbejdsplads

og taler for at vælge den til. Det er nemlig ikke så hårdt at være i branchen som tidligere. Han giver sin egen opfattelse af hvordan den har udviklet sig gennem mange år.

"For 30 år siden var branchen hård og ikke sjov; for 20 år siden var den fyldt med narkotika, men nu er den blevet mere ligeværdig og er absolut ikke så hård som tidligere. Vi har bare

serverende personale. Tjeneren skal være med til at dele en oplevelse for gæsterne med mad og drikkevarer. Som tjener skal du være passioneret og have lyst til at give gæsterne oplevelser. Samtidig skal du kunne lave en rytme i serveringen. Man kan sammenligne den del af opgaven med dem, der sørger for at få biler på og af en færge. Det skal glide let, og du må ikke løbe forvirret rundt."

stadig et ry for at det er hårdt at arbejde på restaurant, både som kok og tjener, også i forhold til arbejdstider. Men vi er meget bedre end vores rygter. Vi er bare ikke så gode til at sælge det. Og i forhold til arbejdstider er det ikke hårdere at arbejde på restaurant end at arbejde i supermarkedet, som brandmand eller i sundhedssektoren," siger Christian Aarø og fortsætter:

"Vi er underlagt samme regler i forhold til arbejdstid og arbejdsforhold som resten af landet og branchen, så man skal ikke arbejde mere end andre. På 14 dage har du cirka syv arbejdsdage. Her på AOC arbejder medarbejderne 4 dage om ugen, og det synes jeg ikke er så skræmmende."

Mulighed for videreuddannelse

Som tjener på AOC er der mulighed for at udvikle sig fagligt på flere måder. Én mulighed er at tage en sommelieruddannelse som Christian Aarø selv har gjort, og på restauranten er der masser af muligheder for at blive ekspert i de vine der serveres for gæsterne. For ligesom man skal smage maden, skal vinene også smages løbende. Ved siden af udviklingsmulighederne er det at skabe et godt arbejdsmiljø vigtigt for Christian Aarø.

"Et godt arbejdsmiljø og en god stemning er vigtigt. Det skal være sjovt at gå på arbejde, så der skal selvfølgelig være nogle gode rammer til at udøve sit fag. Vi tænker på vores medarbejdere og giver dem nogle gode forhold."

Som sommelier ser han uddannelsen som et vigtigt lyspunkt for tjenerne. Og uddannelsen er blevet populær, ikke kun i restaurationsbranchen men også i supermarkedernes vinafdelinger.

"Jeg håber at uddannelsens popularitet kan være med til at tiltrække nye sommelieruddannede til restauranterne frem for at blive i supermarkederne. Her får du ikke bare lov til at sælge vinen, men også mulighed for at smage den og tale om den med gæsterne. En vigtig kunnen hos tjenerne er at de også kan tale med kunderne om vinen, for at sælge den og åbne den på den rigtige måde. Du har løbende en samtale med vores gæster om den vin de vælger til maden, og det giver et ekstra aspekt til den sommelieruddannede," siger Christian Aarø.

Mere kvalitet, tak

Efter en god samtale i den tomme restaurant under hvælvingerne på en stille formiddag i december, er der ingen tvivl om at Christian Aarø er en mand der brænder for sit fag, og ikke mindst for den gode kvalitet. Og her har han et opråb til danskerne:

"Vi har tidligere haft en lang periode hvor vi satte pris på kvalitet generelt i Danmark, og det er netop den kvalitet vi tilbyder som restaurant. Men efter coronatiden og inflationen har vi desværre set at der nu er langt mere fokus på pris. Vi har smidt vores klimabevidsthed og kvalitetssans på gulvet. Nu er det et spørgsmål om hvad vi får for pengene. Når vi går ud og handler, tænker vi med pengepungen og går udelukkende efter at spise billigt. Men faktisk er det primært protein som kød der er steget i pris; grøntsager er stadig til at betale. Og en flæskesteg der koster 9 kr. halvki- loet, er alt for billig," siger Christian Aarø.

Selv på gulvet i dagligdagen

Han fastholder selv kvaliteten på sine restauranter og er som selvstændig restauratør altid på pletten når gæsterne skal serviceres.

"Vores restaurant-chef har været her i syv år og kører restauranten selv, men jeg kommer typisk kl. 18 og er med til at sikre at alt er i orden. Jeg har selv det overordnede ansvar over samtlige borde og har tit en stilling i restauranten som jeg passer. Jeg kan godt lide mit fag, så det er godt at være aktiv på gulvet og have dialogen med gæsterne i det daglige," siger Christian Aarø, inden han løber ud ad døren til en af de andre restauranter der skal gøres klar til aftenen.

Et godt arbejdsmiljø og en god stemning er vigtigt. Det skal være sjovt at gå på arbejde.

MEDELEM AF

DANSK ERHVERV

HÅNDVÆRKER
FORENINGEN
KBH

Pension for Selvstændige

Godt håndværk handler også om at passe på sig selv

Husk at forsikre dig, mens du arbejder,
og husk at spare op, til du er færdig med at arbejde.

Hos Pension for Selvstændige får du rådgivning
og hjælp til at finde din løsning.

Book et møde på www.PFS.dk – eller ring på **33 93 86 00**

ANNONCE

En mere digital hverdag, med mere tid til det, der skaber værdi

Tømrermester Jesper Eriksen og bogholder Anna Koefoed samarbejder om regnskabet for Kragelund Tømrer- og Snedkerforretning. Begge er enige om, at øget digitalisering er med til at frigøre mere tid til det, der skaber værdi.

I dag, 36 år efter at Jesper Eriksen begyndte i lære, er Jesper Eriksen indehaver af sin fars gamle virksomhed, Kragelund Tømrer- og Snedkerforretning, i Løsning ved Hedensted i Østjylland. Han holder af den afvekslende hverdag og særligt af, hvordan han efter endt arbejdsdag kan se et håndgribeligt resultat af det arbejde, som han med sine ansatte har lagt for dagen.

Siden juni måned 2023 har Kragelund Tømrer- og Snedkerforretning benyttet sig af regnskabssystemet e-economic til økonomistyring. Den øgede digitalisering giver endnu mere plads til det nære og det trygge, noget, som er vigtigt i Jesper Eriksens arbejde:

"Jeg indrømmer gerne, at jeg har været skeptisk over for digitaliseringen. Det er ikke mere end fem år siden, at vi stadig brugte arbejdssedler. Nu har vi digitale arbejds-sedler på vores telefoner, som integrerer med e-economic. Det sparer rigtig mange

Bilag uploades nemt fra telefonen til skyen igennem e-economics app til iPhone og Android.

arbejdsgange og frigiver mere tid til det, som skaber værdi for mig, mine ansatte og virksomheden - nemlig vores håndværk og vores kunder," fortæller Jesper Eriksen.

Kunder vægter omdømme højt

Jesper Eriksen er selv vokset op lige der, hvor han i dag har Tømrer- og Snedkerforretning. Virksomheden har været i familien siden 1976, hvor Jespers far overtog forretningen. Selvom der er sket mange fremskridt inden for håndværksbranchen, siden virksomheden så dagens lys, oplever Jesper Eriksen, at det i højere grad er vigtigt at kunne tilbyde en lokal- og relationsbåret service, da det er vigtigt for kunderne:

"Vores forretning bygger på omdømme. Vi er på sociale medier, og vi kan poste nok så mange penge efter annoncekroner, men i sidste ende er det vores renommé, der afgør, om vi skal have opgaven eller ej. Derfor er det særligt vigtigt, at vi ikke bruger unødige ressourcer på administration, så vi kan have alle hænder på dæk, når vi går til en opgave."

Øget fleksibilitet med e-economic

Til at hjælpe sig med administrationen får Jesper Eriksen hjælp udefra i form af 70-årige Anna Koefoed, som har været tilknyttet Kragelund Tømrer- og Snedkerforretning de sidste 20 år:

"Jeg er tilknyttet forretningen et par timer om ugen. Jeg klarer som oftest arbejdet hjemmefra, da det er muligt på grund af e-economic. I gamle dage kørte jeg frem og tilbage med kvitteringer og ringbind, og jeg skulle lige vende mig til, at alle kvitteringerne er i skyen," fortæller Anna Koefoed og henviser til den nye bogføringslov, som stiller krav til opbevaring af bl.a. bilag digitalt.

Jesper Eriksen (nr. to fra venstre) med sine tre ansatte. Jesper Eriksen er glad for størrelsen på forretningen, og har ingen planer om at udvide.

"Det er sjovt og givende"

Anna Koefoed har arbejdet med bogføring og administration i over 50 år og har været med fra starten, hvor man skrev tilbud ind på skrivemaskine og skulle holde tungen lige i munden, for ikke at lave fejl, så man skulle starte forfra:

"Der er sket noget af en udvikling på digitaliseringsfronten, siden jeg begyndte. Jeg har haft ret til at gå på folkepension i snart fem år, men jeg bliver ved, fordi jeg synes, det er sjovt og givende. Da GDPR kom, overvejede jeg at stoppe, det samme med ferieloven og den nye bogføringslov. Men jeg finder altid ud af det hele, og det er med til at holde mig i gang. Jeg stopper ikke lige foreløbigt," afslutter Anna Koefoed smilende.

 e-economic

Bogføringssystemets reg. nr.: fob669741
Scan koden og læs mere om e-economic

Få hjælp til at redde din virksomhed

Early Warning

Hvis banken er i haserne på dig, skatten skal betales, likviditeten er væk, og din virksomhed ikke kører som den skal, så er der hjælp at hente. Early Warning er en ordning for alle virksomheder der er kommet i vanskeligheder.

Hos Early Warning kan du få en uvildig og erfaren sparingspartner som hjælper dig med at finde en løsning på de udfordringer du står med. Hjælper med dialogen med banken, leverandører, kunder, og med at komme ud af dårlige aftaler.

Organisationen dækker hele landet med 13 konsulenter, 20 insolvensadvokater og over 110 frivillige rådgivere som kan hjælpe dig med at få din virksomhed på ret køl igen.

"Da vi blev etableret i 2007, skete det efter en ændring i konkursloven der gav nye muligheder for at redde virksomheder fra konkurs. Derfor var hele tanken bag Early Warning at vi skulle hjælpe virksomhederne inden de endte dér. For ender man først i Skifteretten, tager det lang tid på grund af procedurerne, og det gør det vanskeligt at redde virksomheden. Hvis vi i stedet får rettet op på virksomheden inden, er der nogle bedre muligheder for at hjælpe så man ikke ender i skifteretten," siger Morten Møller, der er national projektleder for Early Warning.

Det travleste år

Da ordningen blev etableret, var der flere der tvivlede på at der var brug for den. Men siden kom finanskrisen, og den seneste udfordrende økonomi med høj inflation viser at der er brug for konsulenterne fra Early Warning.

"Vi har aldrig haft så travlt som vi har nu. Alene i 2023 havde vi 1.271 henvendelser så der er brug for os, og vi kan hjælpe mange gennem krisen så de kan fortsætte. To tredjedele af dem vi hjælper, kommer på ret køl igen og fortsætter driften. Og dér hvor det ikke er muligt, kan vi hjælpe med at få lukket det tabsgivende ned og måske få den sunde del af virksomheden solgt eller lukket på en fornuftig måde," siger Morten Møller.

Erfarne frivillige

Når en virksomhed henvender sig til Early Warning, har de først en dialog med en konsulent om problemerne, og derefter finder konsulenten frem til en frivillig råd-

giver der passer til den pågældende opgave, både kompetencemæssigt og menneskeligt.

De frivillige er tunge erhvervsfolk der selv har erfaring som virksomhedsledere. De er typisk stoppet med at arbejde, men har stadig lyst til at lave noget.

"Det er gode, tunge erhvervsprofiler vi har i vores frivilligkorps. De er talstærke og erfarne, men de skal også kunne håndtere det

menneskelige hvilket vi sørger for at uddanne dem til," siger Morten Møller.

Det er ikke svært at finde frivillige til Early Warning-ordningen.

"De frivillige finder selv os. De vil gerne være med og hjælpe og kender til de udfordringer man kan have som virksomhedsleder. Derfor er de gode til at vejlede," siger Morten Møller.

Kom i bedre tid

Erfaringen viser at de der henvender sig til Early Warning, er i store problemer med at få økonomien til at hænge sammen. Ofte venter man meget længe med at bede om hjælp, og Morten Møller opfordrer til at man tager kontakt tidligere.

"Mange burde have ringet tidligere, men jeg tror at det er svært at erkende at man ikke kan klare

det mere. Man er jo chef, og derfor er der også noget identitet i det. Hvis man selv har bygget virksomheden op, og den nu enten skal lukkes, eller der skal fyres medarbejdere, kan det være svært at se klart i situationen. Derfor er der mange der har det meget dårligt når de kontakter os. Folk er stressede, og nogle gange i depression. Det sker også at det er ægtefællen der ringer og beder om hjælp fordi manden har mistet overblikket," siger Morten Møller.

Men det er Early Warning-konsulenterne erfarne i at håndtere; så hellere ringe til dem end at vente hvis der er problemer.

LÆS MERE PÅ
EARLYWARNING.DK

Pris til Early Warning

Early Warnings indsats blev i november belønnet med årets SMV-pris, uddelt af Fondens Håndværkets Hus på erhvervsorganisationen SMVDanmarks årsmøde.

Prisen gives til en modtager som har ydet en bemærkelsesværdig indsats for at skabe gode rammer for at etablere, drive og udvikle små og mellemstore virksomheder.

Begrundelsen for at Early Warning fik prisen lyder blandt andet:

"Fondens bestyrelse har besluttet at prisen i 2023 går til Early Warning fordi både konsulenter og de frivillige, særligt i de senere år under og efter coronakrisen, har ydet en kæmpestor indsats for at redde mange små virksomheder eller hjælpe dem til en blød landing, både økonomisk og menneskeligt."

Early Warning finansieres af Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse og udrulles af ErhvervsHuset Midtjylland som tovholder.

Over 10.000 ejere af mindre virksomheder har siden 2007 fået hjælp hos Early Warning, og i 2023 fik ordningen 1.271 henvendelser.

En effektmåling for perioden 2016-2020 viser at ejere som kommer i Early Warning-forløb, klarer krisen bedre og er bedre til at fastholde både beskæftigelse og eksport, samt at ejere som ender med at gå konkurs, præsterer bedre, hvis de starter igen, end ejere som ikke har modtaget samme vejledning.

Erfarne frivillige rådgivere hjælper

Medlem af Håndværkerforeningen Henrik Olsen, der tidligere ejede den grafiske virksomhed INNO PRINT A/S, var med som en af de frivillige helt fra begyndelsen af Early Warning. Han har gennem tiden hjulpet mange håndværksmestre og andre virksomhedsejere der var kommet i vanskeligheder.

"Ideen med Early Warning er at eksempelvis en nødlidende tømrermester kan henvende sig til organisationen og få hjælp til at få overblik over hvad problemerne er, og hvad der kan gøres for at løse dem. Det er typisk små virksomheder med 1-15 ansatte. De større virksomheder har ofte folk til det administrative, frem for at det er mester selv der står for det," siger Henrik Olsen.

Han har i de år han fungerede som frivillig i Early Warning taget sig af at få styr på regnskaber, momsbetalinger, bankforhold og ikke mindst fakturering og opkrævning af udestående betalinger.

Early Warning bygger blandt andet på et stort korps af frivillige konsulenter fra hele landet. Det er erfarne erhvervsfolk der typisk er stoppet med at arbejde, men stadig har energi til at bruge deres kompetencer.

Hjælp til budgetter og bankdialog

Når man henvender sig til en af Early Warnings konsulenter, får man som virksomhedsleder tildelt en frivillig rådgiver der udvælges efter kompetencer. Når der er udvalgt en rådgiver der matcher behov og virksomheder, mødes rådgiveren med virksomhedslederen for at komme dybere ned i de konkrete udfordringer.

"Som frivillig rådgiver kigger man på virksomhedens regnskaber og budgetter, for at finde ud af hvor problemerne ligger. Derfra kan jeg se hvordan vi kan få ryddet op. Du går ind og udpeger de sunde områder og skiller de usunde fra. Vi gennemgår alt fra virksomhedens cash flow, likviditet, kompetencer, produkter, organisation m.m. Og derfra udarbejder man en konkret handlingsplan for dem," siger Henrik Olsen.

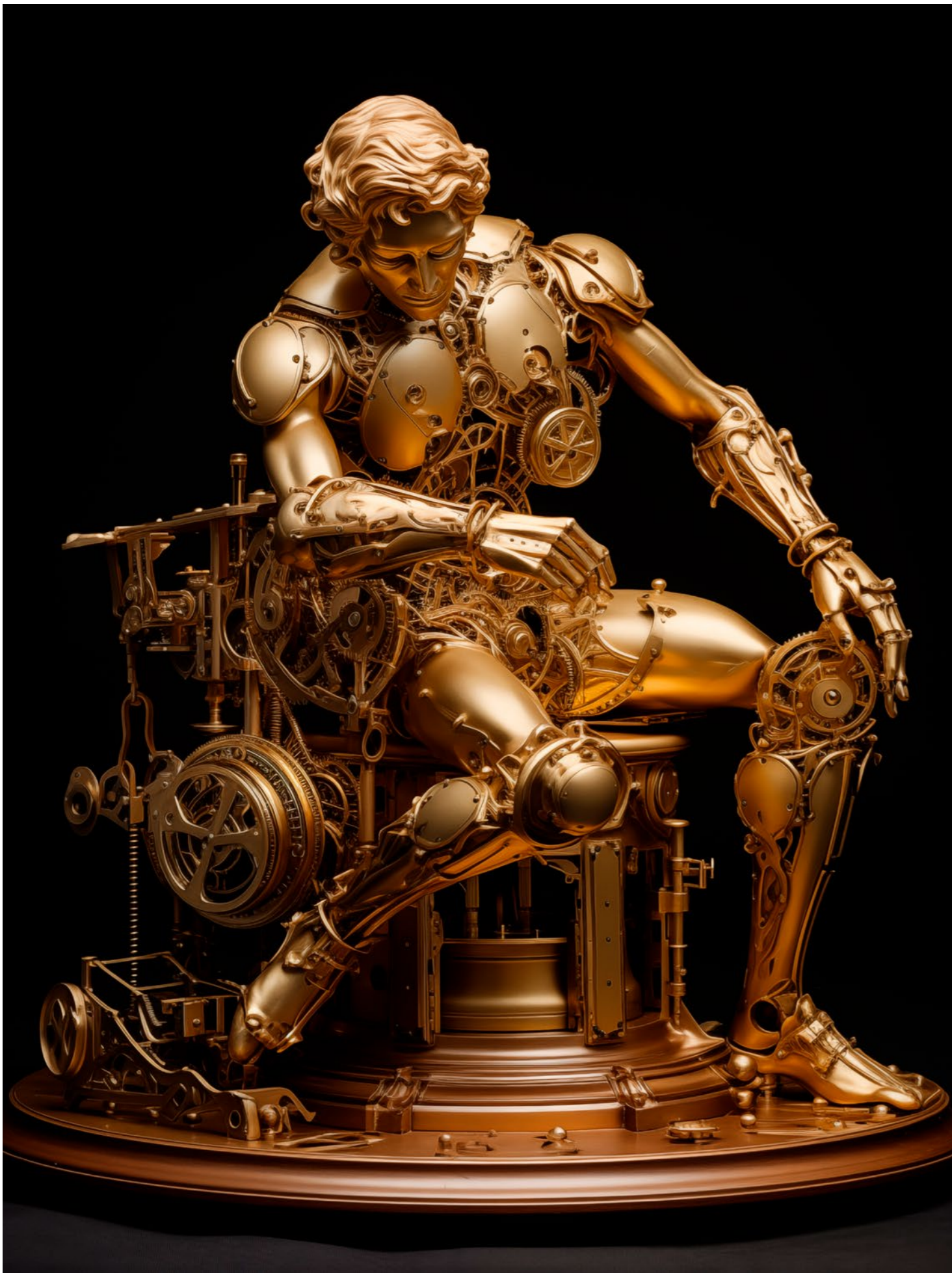
Mange har typisk ikke haft tid til at fakturere og rykke for manglende betalinger, og når det har stået på længe, bliver det et problem for likviditeten, og så kniber det med at betale regninger og betale sin kassekredit. Derfor er en typisk opgave for den frivillige rådgiver at få ringet til kunder og rykket for betalingerne, få sendt de fakturaer ud der mangler at blive sendt, holde møde med banken og lave budgetter til den.

"Det hjælper ofte at der sidder en fra Early Warning sammen med virksomhedsejeren da det er et tegn på, at der sker noget," siger Henrik Olsen.

Det kan ske at en virksomhed bliver nødt til at lukke hvis problemerne er for store. Hvis det er tilfældet, er der mulighed for at få advokathjælp til det via Early Warning.

Men i de fleste tilfælde bliver virksomheden reddet. En typisk opgave tager 2-3 måneder hvorefter virksomheden kører videre selv.

"De frivillige rådgivere formår at få virksomheden til at betale skat, moms og kreditorer, så de ikke er i restance mere, og vi hjælper også med at reducere omkostninger i forhold til alt: biler, husleje, lønninger, og hvad der ellers kan gøres noget ved. For indtægter og udgifter skal jo gerne hænge sammen," siger Henrik Olsen.

Robotterne kommer – eller gør de?

Kunstig intelligens, eller AI, er på de flestes læber i øjeblikket. Selv Dronning Margrethe talte om kunstig intelligens, og også om håndværk, i sin historiske og sidste nytårstale. Nye værktøjer er kommet til, men hvad er AI, og hvad betyder AI for håndværksfagene? Peter Svarre har skrevet flere bøger om kunstig intelligens og robotter, og han giver her sit bud.

TEKST PETER DJURUP
FOTO SKABT MED AI

Hefaistos' automata - et gyldent væsen af metal, der skulle hjælpe smedeguden med at smede. Billedet er skabt med Midjourney AI via 6 prompt iterationer. Tidsforbrug ca. 2 timer

Drømmen om at lave en menneskekopi er ældgammel. Faktisk går den helt tilbage til Mosebøgerne. Mennesker har altid gerne villet gøre sig selv superintelligente. Så selv om kunstig intelligens lige nu kan virke som noget helt nyt, er det langt fra tilfældet. Mennesket har i tusindvis af år stræbt efter at skabe maskiner med menneskelige egenskaber til at hjælpe med blandt andet produktion.

"Kunstig intelligens har en 1000-årig historie hvis man definerer det som noget mennesker kan, og som de får en eller anden form for kunstigt væsen eller maskine til at udføre. Den græske digter Homer skriver om Hefaistos, der var smedeguden, at han skabte såkaldte automata af metal der skulle hjælpe ham med at smede. Ifølge sagnet var det gyldne væsner der kunne arbejde. Selvfølgelig havde grækerne dem ikke, men det viser at tanken om at bygge robotter og skabe maskiner, der kunne hjælpe mennesker, er meget gammel," siger Peter Svarre.

Op gennem middelalderen interesse-rede man sig også for kunstig intelligens, men først efter 2. verdenskrig hvor de tidligste computere kom, begyndte der for alvor at ske noget. I 1956 blev der holdt en konference på

Dartmouth College i USA, hvor Artificial Intelligence (AI) officielt blev navngivet.

Hvad er AI?

Vi skal dog noget længere frem i tiden før der for alvor sker noget med AI. Gennem 1980'erne var der en række forsøg på at skabe nogle løsninger ud fra den oprindelige tanke om kunstig intelligens, hvor man ville skabe kunstige mennesker ved at programmere ud fra hvordan mennesker agerer.

Det kunne man komme et stykke vej med, men i slutningen af 90'erne gik man over til at se på statistik og data som udgangspunkt for at skabe kunstig intelligens.

"Det der sker nu, er en maskinlæringstilgang, typisk med udgangspunkt i det man kalder neurale netværk som kan genkende og skabe mønstre ud fra data. Med internettets udbredelse er der gennem mange år blevet genereret store mængder af data. Blandt andet masser af tekst og billeder hvilket er nemt at genkende og derfor godt til at generere mønstre ud fra. Det er blandt andet det vi ser med ChatGPT,

Når du arbejder med AI, er en af de vigtigste pointer at svaret afhænger af spørgsmålet.

Når du skriver et spørgsmål, eller stiller en opgave til en AI-model, kaldes det at skrive en prompt. Og jo mere præcist du stiller opgaven, desto bedre resultat får du. Derfor er der vokset en hel ny disciplin frem der kaldes prompt Engineering.

Heldigvis behøver du ikke bruge hele og halve dage på at sætte dig ind i hvordan en given AI-model er bygget op for at finde ud af

hvordan du skal 'tale med' den. Men i starten kræver det at du prøver dig lidt frem, og især at du er kritisk overfor det du får tilbage.

I artiklen har designer Tommy Saunte skabt de to billeder vha. af AI-modellen Midjourney, en AI-model der er specialiseret i at generere visuelt materiale. Som det fremgår af billedteksterne, har Tommy brugt lang tid – og mange prompts – til at få Midjourney til at skabe de billeder han havde i tankerne.

der er en tekstbaseret chatbot, og Midjourney der kan generere billeder og grafik, ud fra de informationer vi giver den," siger Peter Svarre.

Grafikere i konkurrence med AI

Netop mulighederne for at lave grafik ved hjælp af AI-løsninger som Midjourney er en direkte konkurrent til tegnere og grafikere. Et helt konkret eksempel på det har Peter Svarre fra mediet Mandag Morgen. Her har de siden august 2022 genereret deres forsider ved hjælp af Midjourney. Ifølge tidligere chefredaktør Tanja Nystrup Madsens blog på Mandag Morgen startede det som en gimmick, i forbindelse med et tema om teknologier der får den virtuelle og den virkelige verden til at smelte sammen. Men det viste sig at AI var et godt, kreativt værktøj der kunne levere fire færdige illustrationsforslag på 20 sekunder hvilket en illustratør selvsagt ikke kan hamle op med.

Det kræver således færre illustratører og grafikere, men det er fortsat en grafiker der nu kombinerer klassiske grafikprogrammer med AI-værktøjer.

"Mandag Morgens brug af Midjourney er et godt eksempel på at grafikere som faggruppe bliver ramt af AI. Midjourney er blevet trænet i milliarder af billeder. Det næste der kommer, er video, og det kan være at det næste bliver fysiske designs," siger Peter Svarre.

Forudsigelige og uforudsigelige job

Der er forskel på hvordan AI kommer ind og påvirker de forskellige fag og arbejdssituationer for mennesker. Peter Svarre skelner mellem de forudsigelige og de uforudsigelige job. De forudsigelige job findes for eksempel inden for vidensjob som advokat og revisor. Her er der en del

kendte opgaver der gentages flere gange, og derfor er det muligt at bruge kunstig intelligens til at udføre opgaverne.

Mange håndværksfag hører efter Peter Svarres model til uforudsigelige job hvor AI ikke lige kan gå ind og overtage jobbet.

"Hvis vi ser på manuelle job som er uforudsigelige, er det blandt andet frisører. Her er det svært at lave en klipperobot der kan løse opgaven med at klippe kunderne, fordi der er stor forskel på hvordan mennesker skal klippes. Robotter er stadig ret primitive, og vi er langt fra at have en der kan løse opgaven. Hvis vi ser på murerfaget eller tømrerfaget, kræver det også fortsat manuelt arbejde at mure eller at lægge et gulv. Derfor er det ikke lige om hjørnet at kunstig intelligens får stor indflydelse på den type håndværksfag," siger Peter Svarre.

Der er til gengæld mulighed for at bruge kunstig intelligens i en del af opgaverne for nogle håndværkere. De skabende håndværksfag kan bruge AI-løsninger som Midjourney til at udfordre deres kreativitet. Men produkterne skal stadig fysisk produceres i hånden. Det har Peter Svarre flere eksempler på:

"Hvis vi ser på en tatovør, kan man jo selv generere sin egen tatovering med kunstig intelligens, men når den skal tatoveres på kroppen, kræver det stadig manuelt arbejde fra tatovøren. Det samme er tilfældet i smykkebranchen. Her kan en del af det kreative arbejde med at udvikle smykkerne godt gøres med hjælp fra AI-værktøjer. Det er åbenlyst at bruge kunstig intelligens til kreative processer hvilket både er muligt for en virksomhed eller som kunde, for den sags skyld. Men det skal stadig fysisk produceres af håndværkeren."

Energistyring og 3D-print

"Bygningshåndværksfagene er fortsat et område hvor en del af de opgaver der skal løses, er uforudsigelige.

Peter Svarre forudser bl.a. at frisørfaget fortsat vil kræve manuelt arbejde en tid endnu, så vi bad Midjourney AI v6 om at skabe et billede af en frisør et stykke ude i fremtiden.

Bemærkning til arbejde med at skabe dette AI billedet: Midjourney v6 er fantastisk til at skabe personer og miljøer. Den har udfordringer med at generere fx hænder der arbejder med en saks og hår. Kombinationen af en frisørsalon og en fremtidsby var også en udfordring.

Løsningen blev at benytte blend funktionen til at kombinere et vellykket billede af en frisør og en kunde samt et billede af et sci-fi environment.

Derefter videreudvikledes billedet ved at forfine delområder via specifikke ønsker, og på denne måde komme tættere og tættere på et brugbart resultat.

Tidsforbrug: Alt for stort

En dag kan man sikkert 3D-printe et hus, men jeg tror der går 100 år før det sker. Så det er mere backoffice-systemerne som regnskab, og til beregningerne forud for selve byggeriet, hvor der er mulighed for at bruge kunstig intelligens," siger Peter Svarre.

Her kan for eksempel ChatGPT være et nyttigt værktøj. Et andet område hvor den kunstige intelligens er "flyttet ind" i bygningshåndværk, er Internet of Things hvor indsamling af data giver muligheder i byggeriet på flere måder. Blandt andet i forhold til at styre energiforbrug og lys i en bygning.

"Det vi kalder Internet of Things, eller bare IoT, giver mange muligheder for at opsamle data og dermed styre

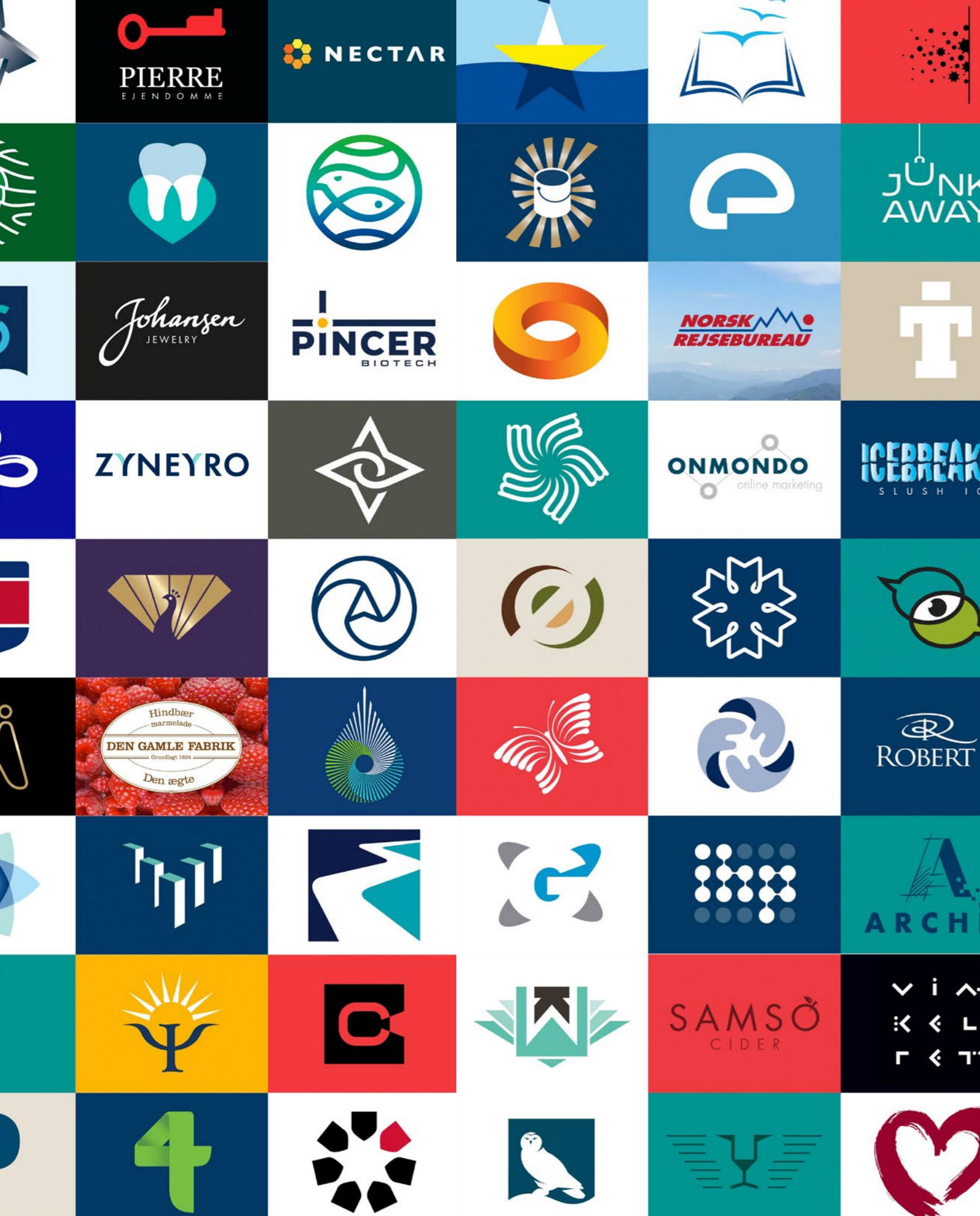
blandt andet lyset og temperaturen i en bygning. Blandt andet kan man automatisk styre hvornår lys skal tændes og slukkes når der kommer nogen hjem eller går, og der er mulighed for at samle data i forhold til de mønstre beboerne har i et hus. Men for den enkelte bolig er der endnu nogle udfordringer. Jeg har selv Philips Hue som er en løsning til det enkelte hjem. Systemet kan indstilles til at slukke lyset når du forlader hjemmet. Problemet er bare at systemet følger den der har sat det op, også selv om resten af familien er hjemme. Der er ikke tænkt over det fordi det er nogle unge mennesker fra Silicon Valley der har udviklet det, og de bor typisk alene. Det er et af de problemer der er ved den type automatisering. Det bliver ubrugeligt uden intelligens."

Når Peter Svarre bliver bedt om at kigge langt frem i krystalkuglen, i forhold til hvornår vi får direkte intelligente væsner, har det lange udsigter.

"Hvis man taler med seriøse danske eksperter om udviklingen, er der ikke nogen der endnu mener at vi er tæt på væsner baseret på kunstig intelligens som bliver superintelligente. Der går rigtigt mange år før det bliver en realitet," siger Peter Svarre.

Peter Svarre er forfatter til flere bøger om kunstig intelligens.

Logodesignerens værksted

Christian Baun
 GRAFISK DESIGNER MDD CHRISTIAN BAUN

Et logo skal være med til at gøre at man bliver opdaget, genkendt og derefter kendt for noget. Det er udgangspunktet for logodesigner Christian Baun hvis håndværk er at designe logoer for virksomheder. Mød et anderledes medlem af Håndværkerforeningen.

TEKST PETER DJURUP

Der er næppe mange der ikke kender logoet for Nike eller McDonald's. Begge er gode eksempler på at et logo vækker genkendelighed og er med til at huske folk på at firmaerne eksisterer.

Christian Baun har designet logoer i 30 år og har 350 logoer på samvittigheden. Han har dog ikke designet de to nævnte verdenskendte logoer. Men det er langt fra kun de verdensomspændende virksomheder der har brug for et logo man lægger mærke til.

"Et logo skal være relevant og originalt. Det skal være med til at de rette mennesker får øje på din virksomhed, uanset om de ser det på en bil, et skilt eller i en reklame. Folk vil helst handle med virksomheder de kender,

og hvis man kun kender en virksomhed på dens logo, så er det ikke meget redskab, men nok til at blive valgt da det kan være nok til at skabe den tryghed der skal til for at vælge sin leverandør," siger Christian Baun.

Fortæl hvem I er

Det med at blive opdaget, genkendt og kendt for noget er Christian Bauns udgangspunkt hver gang han designer et logo.

"Et logo kan være med til at bringe en følelse frem i folk, eller det kan være med til at gøre virksomheden kendt for en egenskab. Et eksempel på det med følelsen er et logo jeg har lavet for marmeladeproducenten "Den Gamle Fabrik". Det bringer en

følelse frem af nostalgi som spiller sammen med de produkter virksomheden sælger. Hvis vi skal se på et logo der viser en egenskab, er det transportvirksomheden FedEx hvor E og X danner en pil fremad hvilket signalerer det de leverer," siger Christian Baun, der dog ikke selv står bag FedEx' logo.

Når han går i gang med at designe et logo for en kunde, holder han først et møde med kunden hvor han beder om tre nøgleord for virksomheden og en ultrakort beskrivelse af hvad de laver, og hvordan de skiller sig ud. Efter mødet skriver han en sammenfatning af hvad kunden har fortalt, og når den er godkendt af kunden, går den kreative proces i gang.

Masser af skitser

"Med udgangspunkt i kundens egne ord om hvem de er og hvad de laver, går jeg i gang med at tænke mig om inden jeg begynder at tegne. Jeg laver først skitser af de idéer der opstår. Det bliver håndtegnet, og det ender med en stor bunke skitser med alle de idéer jeg får. Processen kan tage et stykke tid, ofte flere uger, og når jeg har tømt hovedet, spreder jeg skitserne ud på et stort bord, eller på gulvet, og går rundt om dem for at finde frem til tre forskellige konceptuelle retninger," siger Christian Baun.

Han skal 360 grader rundt, som han siger, før de tre bliver valgt ud. Når det er sket, bliver de fotograferet, og optagelserne bliver lagt ind i computeren hvor det videre tegnearbejde foregår.

"Det ender med at jeg har tre forskellige konceptuelle retninger, og når de er klar, bliver kunden inviteret ind til præsentation af dem. Jeg viser altid forskellige varianter i forhold til farver, skrifttype og høj- og bredformat. Jeg har aldrig selv en favorit. Kunderne skal vælge med deres forstand og deres mavefølelse. Det er ikke kun en intellektuel øvelse. Det skal også swinge som i jazz," siger Christian Baun.

Kunden får så præsentationen med hjem. Den er typisk på 30 sider fordi de tre logoer ligger i forskellige varianter. Når kunderne har valgt hvilken version de vil have, går arbejdet med at færdiggøre det endelige logo i gang.

"Det bliver ofte en kombination af flere af de varianter jeg har lavet. Det kan

være at de godt kan lide skrifttypen, men vil have den i en anden farve, og vi skal typisk et par tilretninger igennem før det endelige logo er klar. Det er en del af den proces kunderne køber ind i," siger Christian Baun.

Patentgodkendt

Christian Baun designer ca. to logoer om måneden. At designe et logo er et håndværk for ham, og grundighed er vigtig for at han kan lave et godt stykke arbejde.

Han opfordrer altid kunderne til at varemærkere registrere deres nye logo hos Patent- og Varemærkestyrelsen, og han garanterer at designe et nyt hvis logoet bliver forkastet fordi det mangler særpræg. Men det er endnu ikke sket for nogen af hans kunder.

"Jeg bruger halvdelen af den tid det tager fra start til slut på at forfine et logo. Det ligger i detaljen om det bliver et logo der gør det for mig, og det er vigtigt for mig at det jeg laver, kan godkendes. Jeg har aldrig været ude for at det ikke er sket, og det mener jeg selv skyldes to ting: Dels at jeg har været heldig, men også netop det at jeg arbejder grundigt og sikrer at logoet er unikt og har karakter og særpræg. Det er noget af det der skal til for at få godkendelsen hos styrelsen," siger Christian Baun.

Det er kunden selv der søger godkendelsen inden for den specifikke branche den pågældende virksomhed er i. Patent- og Varemærkestyrelsen deler alle Danmarks virksomheder op i 45 forskellige brancher.

Langtidsholdbare logoer

Mange virksomheder skifter logo flere gange i deres levetid, mens andre holder i mange år. Nogle af de første logoer Christian Baun har designet for 30 år siden, bliver stadig brugt af virksomhederne, men hvad er det der gør at et logo er langtidsholdbart?

"Et logodesign skal være langtidsholdbart, og det kan man sikre ved at se bort fra trends i tiden i forhold til typografi og farver. For at designe noget der er tidløst, skal man ikke falde for lige præcis de farver, der er på mode lige nu, men gå efter det der passer til virksomheden, og det de laver.

Jeg præsenterede engang et logo for en ingeniørvirksomhed, og da deres marketingansvarlige skulle sige sin mening, syntes hun ikke logoet var særlig "elegant". Mit svar på det var at virksomheden, der leverede ingeniørløsninger, ikke behøvede at fremstå med elegance, men mere med ordentlighed og struktur der er vigtigt at udstråle for netop denne virksomhed," siger Christian Baun og fortsætter:

"Et logo skal have en vis enkelhed, og så skal det være anvendeligt i alle mulige sammenhænge. For 30 år siden designede jeg et logo der skulle se godt ud på en telefakskopi, og det er blevet et dogme for mig at designe logoer så enkle at de kan telefaxes (selvom ingen jo telefaxes mere). Jeg har designet et logo for virksomheden HydraSpecma, der leverer hydrauliske løsninger. De krævede at deres logo skulle kunne trykkes i 3x3 mm på deres produkter. En anden var en guldsmed hvis logo skulle kunne fungere som stempel bag på en ring. Der er mange specielle hensyn at tage, og det er med til at gøre arbejdet spændende selv om det også godt kan give præstationsangst indimellem," siger Christian Baun.

Lige så kendt som Nike?

Christian Baun arbejder ofte for virksomheder der er i business to business. Derfor er de fleste af hans logoer ikke kendt i den brede offentlighed, måske lige bortset fra Den Gamle Fabriks og oplevelsesvirksomheden GoDreams logoer. Men pointen er at et logo skal kunne genkendes og gøre virksomheden kendt i dens specifikke målgruppe.

Christian Baun er engang blevet spurgt om han kunne designe et logo der bliver lige så kendt som Nikes. Det sagde han ja til.

"Du skal bare bakke det op med markedsføring for 3,4 milliarder dollars som er det Nike bruger til at udbrede deres navn og logo, så skal det nok blive lige så kendt som Nikes," slutter Christian Baun.

Et godt logo skal indeholde:

- » *Blikfang (blive opdaget).*
- » *Særpræg (genkendelse).*
- » *Idé (følelse ell. egenskab / kendt for noget)*
- » *Relevans*
- » *Originalitet*
- » *Godt grafisk håndværk*
- » *Langtidsholdbar stil*
- » *Fungerer det i lille størrelse uden at lide detaljetab*
- » *Én farve*

CHRISTIAN BAUN
GRAFISK DESIGNER MDD

MEDLEM AF

HÅNDVÆRKER
FORENINGEN
KBH

500 år med farver

Danmarks knap 2.000 middelalderkirker udgør et fantastisk bibliotek over mange hundrede års farvehistorie og -tendenser. Mag.scient.cons. Karin Vestergaard Kristiansen har netop udgivet bogen 'Den farverige kirke' der bygger på forskning i flere tusinde farvearkæologiske rapporter fra danske kirker. Hendes forskning afslører at kirkernes vægge og inventar gennem tiden har været langt mere udsmykket - med både farver og dekorationer - end det ofte er tilfældet i dag.

Rød, blå, grå, brun og gul i stærke nuancer samt masser af guld, sølv, ådringer og marmoreringer.

De danske middelalderkirker har historisk set været langt mere kulørte end de er i nutiden. Det fortæller Karin Vestergaard Kristiansen der er konservator og kirkekonsulent på Nationalmuseet med en ph.d.-grad i farvehistorie. Karin udgav i slutningen af 2023 tobindsværket 'Den farverige kirke' hvori hun skriver om de seneste 500 års farvehistorie i de danske kirker.

MESTER har sat Karin stævne i en af hovedstadsområdets middelalderkirker, nemlig Greve Kirke, for at høre mere om hvordan farverne har sat deres præg på kirkerne gennem historien.

Vi mødes lige i starten af januar mens sneen fra årets første snestorm stadig ligger over landet. Det gør blot synet af den hvidkalkede kirke på den lille bakketop i Greve Landsby endnu mere idyllisk end det var i forvejen. Greve Kirke er nemlig en rigtig dansk middelalderkirke. De ældste dele er fra 1200-tallet, og over de næste par hundrede år blev der bygget ud og til, sådan at kirken omkring 1400-tallet endte med sin nuværende form.

Gennem våbenhuset træder vi ind i det lille, men hyggelige, kirkerum. Som i så mange andre danske kirker er væggene kalket hvide, mens kirkebænkene, stolestader og prædikestol er malet i mørke imiterede træfarver. I Greve Kirke er træfarverne desuden suppleret af lyse, men lettere ubestemmelige, blå og rødlige farver.

Prædikestolen i Greve Kirke er malet med "rigelig guld og sølv og brogede farver".

Karin Vestergaard Kristiansen har netop udgivet tobindsværket "den farverige kirke"

Reformationen gav plads til kirkebænke

Indtil reformationen i 1536 var der typisk ikke faste stolestader, eller kirkebænke, i kirkerne. De kom derfor nogenlunde samtidig med at lokale herremænd eller godsejere overtog ejerskabet af kirkebygningerne i løbet af sidste halvdel af 1500-tallet. Derfor var det oplagt at udsmykningen skulle være med til at sikre adelsmandens navns udødelighed. Det kunne både ske gennem træskærerarbejdet og bemalingen.

Det gælder også i Greve Kirke hvor Karin forklarer at gavlene på herskabets stolestader står som da de blev malet anden gang – i 1686.

"Vi kan se på den forreste kirkebænk, der har været herskabsstolen, at den er malet i 1686. På det tidspunkt var kirken

ejet af Margrethe Gjedde fra Gjeddesdal Gods her i Greve. Vi ved at arbejdet blev udført af malerværkstedet Hans Lauridsen fra Næstved, og som vi kan se, er gavlen blandt andet pyntet med et motiv af løgplanter: en tulipan og en påskelilje. Det var meget populært – og lidt eksotisk – på dette tidspunkt," forklarer Karin.

De resterende stolestader fremstår med egetræets egen farve, så her kan man i særlig grad lægge mærke til det imponerende træskærerarbejde der er udført omkring 1652 af Caspar Lubbekes værksted i Roskilde.

Modsat stolestaderne fremstår prædikestolen som et sandt farveorgie. Karin henleder særligt opmærksomheden på masur-ådringen som er en fantasigengivelse af træets årer der ses flere steder – og så selvfølgelig brugen af staffering og ikke mindst forgyldning.

"Vi ved fra Kildebrønde Kirke, som Margrethe Gjedde også ejede, at hun ønskede at altertavlen, alterskranken og prædikestolen dér 'skulde males med rigeligt guld og sølv og brogede farver og stråle mere'. Og det samme kan vi jo se her," siger Karin.

500 års farvehistorie beskrevet med 500 ord

Med det er det vist blevet på tide at vi får en opsummering af de forskellige tidsperioder som Karin beskriver i sin bog. Så her er en præsentation af 500 års farvehistorie i danske kirker.

Karin fortæller at tiden efter reformationen var præget af røde, rødbrune og sorte farver, ligesom man flere steder kan finde eksempler på udsmykninger i masur-ådring. Det var særligt altertavler og alterborde man malede i røde og

sorte farver, mens det nye inventar i kirkerummet - prædikestole, stolestader og paneler - ofte var umalet og fremstod i træværkets egen farve. Mange steder ser man at hvælv og vægge blev tilført malede bladranker i rødbrune, grå og gulbrune farver, ligesom væggene var prydet af illusionsmalede stolegavle og panelværk.

I 1600-tallet begyndte man for alvor at bemale inventaret, så det fik et farverigt, strålende og glitrende udseende. Det var populært med stærke farver, og særligt guld- og sølvagtige farver til forgyldning var på mode - sådan som vi fx ser det på prædikestolen i Greve Kirke. Perioden var præget af højrenæssancen og barokken, og tre farveudtryk dominerede i dette århundrede: et rød-grønt, et brunt og et gråt. Illusionsmaleriet slog igennem med fx blomstermoti-

ver på stolestader og skyggeeffekter og draperier på væggene rundt om kirkeinventaret. Modsat tiden før reformationen var dekorationerne nu til pryd i stedet for at være religiøst motiverede, og det var også i denne periode at man for alvor begyndte at overdække den katolske tids kalkmalerier.

100 år senere - i 1700-tallet - var marmoreringer i stærke røde, blå eller grå farver højeste mode. Man marmorerede både træværkets store flader og de enkelte figurer, lister og paneler. Man ser mange malede dekorationer i denne periode, og her var særligt ét motiv populært, nemlig muslingeskalmotivet, den såkaldte rocaille. Illusionsmaleriet var også stadig populært, og flere steder kan man finde altertavler udført af flade plader som figurerne blev malet på, i stedet for at de blev udskåret af

en billedskærer. I samme periode blev vægge og hvælv kalket hvide hvormed de fleste middelalderlige kalkmalerier nu var overdækket.

I første halvdel af 1800-tallet fulgte en næsten farveløs tid hvor man malede hvidt og lysegråt. Det ændrede sig radikalt sammen med nygotikken og historicismens indtog, hvor især et brunt farveudtryk der var baseret på træets farve kom på mode. Det kunne man opnå enten ved ætsning og afrensning af inventaret for tidligere tiders farve eller gennem ådring, altså malet træimitation. Og det var populært. I år 1900 var henholdsvis 64 og 92 procent af danske kirkers altertavler og stolestader ådret. Mange vægge var stadig hvidkalkede, men flere steder så man nu nymaling i stærke blå og gule farver.

Fra omkring 1930 og frem ser vi et mere varieret farveudtryk med fx violet, gul og pastelagtige røde, grønne og blå farver. Stolestaderne blev ofte nymalet, mens man på prædikestole og altertavler fokuserede på at fremdrage ældre tiders oprindelige bemaling. Det var dog hovedsageligt inventaret der blev malet, mens hvælv og vægge igen blev kalket hvide som vi kender det i vor tid.

Ro til refleksion

Som det netop har gjort sig gældende for kirkens farver i de seneste 500 år, kan vi se at de hvide vægge også 'er på mode' i resten af samfundet i dag.

"I vore dage bliver vi jo bombarderet med farver alle steder, så i dag opfatter mange de hvide vægge i kirkerne som eksponent for ro og andagt. At man kan gå ind i en kirke og få ro til refleksion," siger Karin.

Nye teknikker

Tilbage i Greve Kirke taler vi om håndværkernes rolle gennem tiden.

"Når der skulle males, har det nok været helt klassisk at kirkeejeren har haft nogle ønsker og krav som håndværkerne har skullet udføre. Men med tiden er der ikke bare kommet nye farver til, også nye teknikker og metoder, fx marmorering, ådring, staffering og illusionsmaleri. Det stillede selvfølgelig nye krav til malerne, og det var ikke alle der formåede at følge med tiden. Så i tidens løb har der været en del udskiftning hvor nogle malerværksteder lukkede, mens andre kom til," forklarer Karin og fortsætter:

Greve Kirke er en typisk dansk middelalderkirke med hvidkalkede vægge og inventar i mørke farver.

"Vi ser det fx i overgangen fra 1500-til 1600-tallet. Lige efter reformationen skulle kirkerne 'bare males', og det betød at malerfaget fik en enorm opblomstring. Men allerede i 1600-tallet skulle inventaret bemales med et væld af dekorationer, så hvis ikke du kunne male fx blomster eller landskabsmalerier, så blev opgaverne færre og færre," siger Karin.

Kirkeejerne har nok typisk valgt at engagere et malerværksted som de kendte til, som fx Margrethe Gjedde gjorde det med Hans Lauridsens værksted. Så hvis du som maler havde ry for at være god til en særlig type dekoration eller havde et bestemt strøg, så var det med til at gøre dig kendt.

Karin fortæller at de farver man kunne finde i kirkerne, var de samme som også blev brugt i resten af samfundet. De mange skift i farverne i de 500 år viser, ifølge Karin, hvordan smag og

mode har ændret sig med tiden, i takt med forskellige stilperioder og verdenssyn.

"Efter krigene i midten af 1800-tallet var Danmark næsten blevet halveret i størrelse. Det gjorde at man kiggede mere indad og tænkte over hvad det vil sige at være dansk. Det kan vi se i tidens farver som i høj grad trækker tråde tilbage til middelalderen," fortæller Karin.

Omfattende arkiv går tilbage til 1908

Karin Vestergaard Kristiansen har ikke selv været ude i alle 2.000 middelalderkirker og registreret farverne på vægge og inventar. Det har derimod hendes kollegaer på Nationalmuseet gennem de seneste mere end 100 år.

I 1908 indførte museet nemlig et nyt regelsæt for undersøgelse af kirkeinventar. Det betød blandt meget andet at de farvekonservere, der siden da har været rundt i de danske kirker, skulle aflevere deres undersøgelsesrapport til Nationalmuseets Antikvarisk-Topografiske Arkiv.

Arkivet rummer i dag 5-6.000 farvearkæologiske undersøgelsesrapporter, og udgør dermed en enestående kilde til viden om fortidens farver. Karin har selv arbejdet 25 år som konservator og kirkekonsulent på Nationalmuseet, så hun har selv bidraget til arkivet med flere undersøgelsesrapporter, og hun ved derfor hvor omfattende arkivet er.

Skjulte fortællinger

Men én ting er et arkiv med tusindvis af rapporter. En anden er at udnytte den enorme viden som arkivet indehol-

Greve Kirke ligger idyllisk på en lille bakketop i Greve Landsby

der. Hver enkelt undersøgelsesrapport indeholder nemlig en beskrivelse af de forskellige farvelag – de skjulte fortællinger – der er fremdraget i de farvearkæologiske undersøgelser. Ud over identifikationen af farver er der ofte beskrivelser af dekorationer og motiver i de enkelte farvelag, og ganske ofte er der vedlagt skitser, tegninger eller akvareller der viser farvernes fordeling i en bemaling.

Derfor var der brug for at opbygge en database hvor man kunne samle og systematisere data.

Det arbejde begyndte Karin på for ca. 15 år siden, som en del af sit ph.d.-projekt. Hun afsluttede sit ph.d.-studium i 2014 og har arbejdet videre med databasen

siden da, og det er resultaterne af den forskning som hun nu har udgivet i bogen "Den farverige kirke".

"Alle rapporter fra 1908 og frem lå i arkivet, men der var ikke nogen systematisk registrering af indholdet. Så det satte jeg mig for at lave. Jeg har været igennem ca. 10 procent af rapporterne og har registreret alle oplysningerne i databasen. Det betyder at vi i dag kan se sammenhænge og tendenser - på tværs af landet og gennem tiden - som vi ikke kunne før," forklarer Karin.

Ud over at have bidraget til farvehistorien, så skal Karins forskning indgå i Nationalmuseets arbejde med at sikre og bevare vores fælles kulturarv og -historie.

"I dag er det sjældent at man fremdrager et gammelt lag maling. I stedet registrerer man at det findes, og så er kunsten at sørge for at det bliver bevaret for eftertiden. De farvearkæologiske rapporter rummer netop information om alle malingslag i en given kirke, og dermed de farver, dekorationer og motiver som de enkelte lag indeholder. Og der er ingen tvivl om at kirkerne gennem historien har været langt mere farverige og kulorte end de er i dag," siger Karin og slutter:

"Til gengæld ser vi en ny tendens i disse år, nemlig at præster og menighedsråd gerne vil bringe digitale farver og billeder ind i kirkerummet og op på de hvide vægge for at understøtte prædikenen. Så måske er farverne på vej tilbage i kirkerne."

FEB
21

HÅNDVÆRKERFORENINGENS SALONER
I MOLTKE'S PALÆ

Formiddagssalon

Har du brug for en kaffepause og byens bedste selskab?

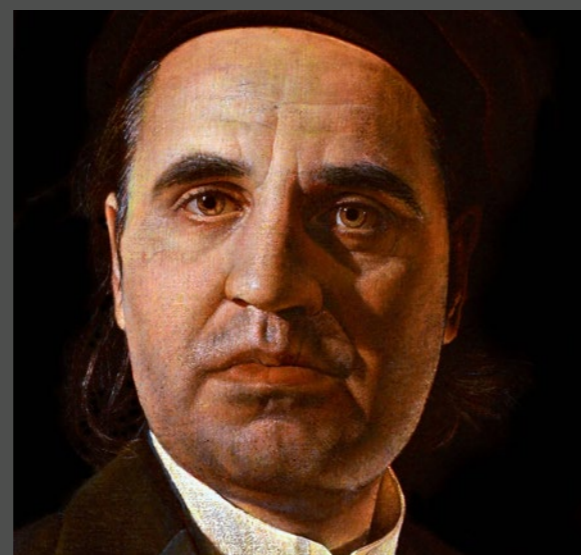
Så kom forbi dit klubhus, når vi åbner op for vores formiddagssalon den 3. onsdag i hver måned kl. 10.00-12.00.

FEB
20

HÅNDVÆRKERFORENINGENS SALONER
I MOLTKE'S PALÆ

Foredrag med Thomas Kluge - Et liv med kunst

Gå ikke glip af foredraget med Thomas Kluge der med masser af humor, anekdoter og historier vil fortælle om sin kunst, unikke portrætter og sit arbejde med den kongelige familie.

SEP
11

FALKONER SALEN, SCANDIC FALKONER
FREDERIKSBERG

Forpremiere på musicalen Saturday Night Fever

Oplev en aften i diskokuglens skær, når vi skal en tur på diskotek 2001 Odyssey i Falkoner Salen og opleve en forrygende musical.

DIVELLO

MOBIL SIKKERHEDSMAKULERING

Nyager 6 - 2605 Brøndby
Tlf: 43 96 71 41 - Fax: 43 96 71 51
DS/EN ISO 14001 certificeret
www.toftena.dk

Følg Håndværkerforeningens arbejde

Hvis du har lyst til at følge med i Håndværkerforeningens arbejde for at sætte fokus på godt og smukt håndværk, på at sikre en erhvervsvenlig hovedstad og få flere unge til at vælge en erhvervsuddannelse, så kan du følge os på hhv. Facebook, Instagram eller LinkedIn

 facebook.com/haandvaerkerforeningenkbh

 instagram.com/haandvaerkerforeningenkbh

 linkedin.com/company/haandvaerkerforeningenkbh

HÅNDVÆRKER
FORENINGEN
KBH

PÅ FALDEREBET

Vi har brug for at flere starter deres egen virksomhed

For nylig bragte Berlingske et debatindlæg fra en iværksætter gennem 20 år der nu fraråder andre at blive iværksætter. Skribenten pegede blandt andet på at rammevilkårene for at være iværksætter lader meget tilbage at ønske.

Jeg er meget enig i kritikken, selvom min konklusion er en anden. Vi har brug for at flere starter egen virksomhed!

Desværre bliver skribentens ellers meget relevante opråb overskygget af den ulykkelige samfundstendens hvor der er gået snoberi i begrebet iværksætter. Det har medført at mange i dag sætter lighedstegn mellem iværksætteri og tech- og viden-start ups og jagten på den næste unicorn.

Men helt basalt, så er en iværksætter en person der sætter noget i værk. En der starter egen virksomhed. En der er selvstændigt erhvervsdrivende.

Derfor er en tømrermester, malermester, bagermester eller en guldsmed lige så meget iværksætter, som en tech-start up der ønsker at berige verden med endnu en app.

Og uanset hvilken type iværksætter man er, så er der brug for at flere går den vej. Og så er det jo godt at regeringen er på vej med en ny iværksætterstrategi.

Den har godt nok været tre år undervejs. Så lad os håbe at den, ligesom whisky, vin og ost, bliver bedre med alderen.

Det som er afgørende, er at den kommende iværksætterstrategi favner alle typer af iværksættere. For selvom vækst-iværksættere inden for Life Science eller fintech er vigtige, så er den klassiske iværksætter, der skaber lokale arbejds- og lærepladser, og lever et stille liv uden at der 'går Løvens Hule i den', også vigtige.

CHRISTOFFER SUSÉ
ADM. DIREKTØR

HÅNDVÆRKER
FORENINGEN
KBH